

Nacionalizmus — neonacionalizmus.

Nacionalizmus alatt a nemzetnek intenzív és extenzív fejlődésre való akaratát értem, mely annál kényszerítőbb, mert javarészt öntudatalatti, ösztönszerű, a nemzetet alkotó fajta vagy fajták öröklött lelki konstitúciójából fakadó.

Ez az akarat annál erősebb, minél egységesebb fajtából alakult a nemzet vagy ha különböző fajtákból alakult, minél több azonos vagy hasonló fajtabeli tulajdonság találkozott össze a nemzetben.

A nacionalizmus nem nélkülözheti sem az intenzív, sem az extenzív fejlődés eszközeit.

Az intenzív fejlődés eszközei a természetes szaporodás, az alkalmazkodási képesség, ethikai tulajdonságok, a vagyonosodás, művelődés stb., melyeket, mint *védelmi eszközöket* érvényesít akkor is, mikor a körülmények extenzív fejlődésének útját állják, de felhasznál akkor is, mikor lehetősége van az extenzív fejlődésre, tehát a *hódításra*.

Akármilyenek az eszközök, akár a védelmet, akár a támadást szolgálják, a nacionalizmus maga mindig egységes — öröklött, javarészt öntudatalatti tulajdonságokból fakadó — akarat a nemzet naggyá, más nemzeteknél nagyobbá tételére.

Ha így értelmezem a nacionalizmust, akkor a neonacionalizmus alatt az előbbinek csak bizonyos, a viszonyokhoz alkalmazott eszközeit lehetne érteni. Ilyen eszköz azután többféle lehet, amelyeket felsorolni, kimeríteni alig tudnánk. Pl. a neonacionalizmus egyik feladata lehetne a nacionalista akarat tudatalatti tényezőit a tudat körébe emelni. Erre bizonyos fokban megvan a lehetőség a nemzetet alkotó fajták fajtabeli tulajdonságainak, konstitucionális természetűnek, a keveredéseknek, a környezet hatásának, utóbbi által létrehozott szelekciónak és ezek következményeinek — szóval fajbiológiai kutatások körébe tartozó feladatoknak — tanulmányozása által. E tanulmányok a nemzeti lélek alkotó tényezőit hoznák felszínre, melyek alapján objektív nemzeti eugenetikát lehetne felépíteni s a nacionalista akaratot ezeknek a felismert tulajdonságoknak alapján lehetne irányítani. (Pl. fajtisztaság ajánlatos vagy meg nem engedhető fajkeveredések szempontjából.)

Ez a neonacionalizmus vagy a nacionalizmusnak ez az egyik feladata mélyebbé és hatékonyabbá tehetné a nemzeti érzést, kiemelve azt az ösztönszerűségből és kifejleszthetné a *vérségi öntudatot*, amire minden nemzetnek szüksége van s ami a magyar nemzetnek épen nem tartozik erős tulajdonságai közé.

A magyar nacionalizmus végcélja a magyar nemzet naggyá, hatalmassá tétele. Ennek elérése el sem képzelhető az ország határainak visszaállításával s gr. Klebelsberg is ezt állítja fel a neonacionalizmus végcélja gyanánt; de mivel ezt közvetlenül nem munkálhatja mindenki, azt véli, hogy a magyar nemzetnek (fajnak) bizonyos átalakulásokon kell keresztülmenni, hogy minden magyar a közvetett munkába be legyen állítható.

Nem nagyon lehet nemzeti (faji!) tulajdonságok megváltozásában vagy megváltoztatásában bízni, annál kevésbé lehet e tekintetben gyors eredményekre számítani. Öröklött tulajdonságok fajban és egyénben állandóak, melyeket bizonyos fokig csak fejleszteni vagy mérsékelni lehet.

Ezzel szemben gr. Klebelsberg arra hivatkozik, hogy «mennyit hangoztattuk, hogy korábban katonai nemzet voltunk s később... lettünk jogász, fiskális nemzet», tehát «a változott viszonyokkal szemben a magyar faj lényeges tulajdonságai átalakultak».

Azonban a magyar nemzetben (fajban) mindenkor megvolt mind a katonai, mind a jogászai képesség. (Számos nagy embere egyformán katona és állam-szervező.) E tulajdonságok nélkül nemzeti állama 1000 évet ki nem birt volna. Itt sincs biológiai átalakulás a magyarság tulajdonságaiban, hanem a kétféle öröklött, fajtabeli tulajdonsága közül majd a katonai, majd a jogászai képességével igyekszik magát fenntartani aszerint, amint a változó idők által adott körülmények a nacionalizmus eszközeinek változtatására kényszerítik; azt mondhatnók, hogy öntudatlanul, a körülményekhez alkalmazkodó nacionalizmust, neonacionalizmust gyakorol.

A fajták vagy nemzetek javítása, tulajdonságaiknak nemesebbé tétele sohasem lehetséges a tulajdonságok megváltoztatása által, de lehetséges más úton, a nemes tulajdonságú egyedek szelekciója útján.

A természeti erők által okozott szelekción alapszik a magasabb társadalmi osztályok kialakulása is; a XIX. század első felének magyar parlamentjeiben azért látunk annyi kiválóságot, mert a törvényhatóságok követküldése a *tehetségek szelekcióját* eredményezte; minden törvényhatóság igyekezett legkülönb embereit az országgyűlésre küldeni részben a maga érdekében, részben azért, hogy a többi törvényhatóság felküldött tehetséges embereivel szemben szégyent ne valljon.

Ezeket a gondolatokat gr. Klebelsberg következő megállapításai váltották ki: a neonacionalizmusnak célja egyebek közt «a dolgozó, szerző, családjának helyzetét emelni és biztosítani igyekvő magyar ember pozitív alakját» megteremteni, *aki keveset beszél és szónokol, de annál többet dolgozik és alkot.*

Meggyőződésem, hogy «az aktív magyar embernek ez az új (?) típusa» az ország fennállása óta mindenkor megvolt; nem is tudnám elképzelni, hogy existálna tudjon nemzeti állam, amelyben hiány van vagy — mondjuk — állandóan hiány van ebben az embertípusban. Magánéletében családjával nem törődő, pazarló, kártyás, garázda, a közéletben szószátyár és demagóg, demagógiára hallgató egyénekből alakult társadalom évtizedekig is alig tudna egy államalakulatot fenntartani, nemhogy 1000 esztendeig — és ilyen 1000 esztendeig!

A gr. Klebelsberg által megkívánt embertípus nemcsak, hogy megvan a magyarságban, de ez a típus benne a túlnyomó. A hiba — és ez fajtabeli hiba — hogy inkább passzív és így visszavonuló, sőt zárkózott természeténél fogva nehezebben látható meg a handabandázó, követelőző, lármás, demagóg, saját érdekében «minden lében kanál» sokkal kisebb csoporttal szemben. Ez a, mondhatnám, arisztokratikus tartózkodás az oka, hogy végtelen szerencsétlenségünkre már régen, jóval a háború előtt bekövetkezett az, amitől gr. Klebelsberg csak a jövőt illetőleg fél, hogy «a nemzet értékes elemeinek egy — szerintem jóval nagyobb — része az új idők politikai módszereitől és elvadult tusáitól megundorodva távol tartja magát az aktív politikai élettől». Ennek bekövetkezését Tisza István már megjósolta az általános választójog vitáiban és politikai polémiáiban és jóslata immár be is teljesedett. Ezért a neonaciona-

lizmus egyik feladatának tartanám ezt a nemes, általában konzervatív, tanult és vezetésre hivatott magyar társadalmat meggyőzni arról, hogy passzivitásával felhagyni s a minden — nemcsak politikai — téren uralkodó «módszerek» és «elvadult tusák» ellenére a közéletben aktív részt venni nemzete iránt való kötelessége.

Ez annál fontosabb volna, mert aligha csalódom abban, hogy ennek a könnyen visszavonuló passzív magyar típusnak vannak egyébként a legértékesebb tulajdonságai a társadalmi osztályok minden rétegében. Ezek a csendben dolgozó, családjuknak élő, néha lassan vagyont is szerző magas ethikai érzésű egyének kerülnek minden feltűnést és nyilvánosságot. Gyakoriak köztük oly kiválóságok, kiknek minden nyilvános szereplés áldozat, melyet kötelesség-érzetből valamely ügy érdekében hoznak meg. Csak a legközelebbi történelmünkben is számos ilyen nagy magyart ismerünk, amint épen a tollamra jön, említsem meg Deákot, a politikust, aki a legnagyobb lelki tusák árán vállalkozik nagy szerepre; Görgeyt, a katonát, aki a legsúlyosabb váddal szemben csendes rezignációval hallgat igazságával; Aranyt, a költőt, akinek csaknem fizikai szenvedést okoz minden szereplés; Szinyei-Mersét, a művészt, aki, méltánylásra nem találva panasz nélkül, hosszú időre teljesen visszavonul; Högyest, a tudóst, akinek alig méltatott nagyszerű munkája a szemfüles Báránynak megszerzi a Nobel-díjat. Se szeri, se száma ezeknek a becsületes, passzív magyaroknak a nagyok és kicsinyek között egyaránt.

A jó magyar típus embereinek ez az egyéni passzivitása azonban aktivitássá alakul, ha megfelelő helyen megfelelő teret kapnak tehetségeik érvényesítésére, mert ezek egyúttal azok az emberek, akik a reájuk bízott feladatot a legnagyobb kötelesség- és teljes felelősséggérzettel, saját érdekük figyelembevételével nélkül szokták végrehajtani.

Miután ezeknek a faji vonásoknak megváltoztatása lehetetlen, a gr. Klebelsberg eszméjét úgy fejezném ki, hogy további feladata a neonacionalizmusnak az volna, hogy az arra hivatottak igyekezzenek felismerni, sőt esetleg felkutatni ezeket az önként előtérbe nem kívánczó értékeket és minden politikai és egyéb mellétekintet nélkül ezeket igyekezzenek megnyerni úgy közvetlen munkatársaiknak, mint minden más hatáskörük alá tartozó pozícióknak.

Ez volna az a *szelekció*, amely a sokat és sokra — mindenre — ajánlkozó, mindenhez értő, hangos elemeket ki tudná szorítani a közélet teréről, aminek kiegészítő része lenne a rettenetesen elburjándzott protekció kiirtása, mert fiatalságunknak és jövő nemzeti kialakulásunknak egyik legnagyobb szerencsétlensége az a demoralizáló meggyőződés, hogy nem az egyéni arravalóság, hanem az összeköttetések döntők alkalmazások elnyerésében.

Az arra való emberek szelektálása mellett feladata volna a neonacionalizmusnak a demagógia tömeghatásának ellensúlyozása. Minél műveltebbek a tömegek, annál kevésbé fogékonyak a demagógiára és a kultuszminiszter iskolapolitikája, «a magyar iskola, a magyar templom», már ezért is rendkívül értékesek a magyar jövő szempontjából annyival inkább, mert a demagógia azonnal megszűnik, ha megfelelő tömegreakció nélkül maradvá nem jövedelmező foglalkozás többé.

Minél műveltebb a társadalom, annál inkább fel tudja ismerni a csendes, visszavonult emberben rejlő, vásári dobszóval nem hirdetett valódi értékeket és annál inkább tartózkodik minden hangos reklámmal kürtölt ú. n. tehetségtől s óvakodva fogadja ezek ajánlkozásait, terveit, alkotásait s ezzel a társadalom maga is szelektálja minden foglalkozási ágban a vezető helyekre való egyéni-

ségeket, akiknek befolyása alatt az egész közélet belső értékében és formai megnyilatkozásában úgy változnék meg, hogy a fórumon csak az maradhatna, «aki keveset beszél és szónokol, de annál többet dolgozik és alkot».

Gr. Klebelsberg egyik közleménye szerint a nemzetiségi kérdés immár — a csonkaországban — tárgyalanná vált. Addig, míg az integer határok visszavételét, mint fő nemzeti célunkat fenntartjuk, aligha lehet a nemzetiségi kérdést tárgyalannak tekinteni. Igaz, hogy egyelőre ez a kérdés a defenzív állapotába került a demarkáción túl maradt magyarság megtartása végett. Ezt a magyarságot nem hagyhatjuk magára saját, igen hiányos védelmi eszközeivel még akkor sem, ha mai viszonyok közt igen keveset tehetünk is érdekükben. Ha pedig egyszer visszamegyünk, a kérdés újból egész teljességében előttünk fog állani, mint a védelem és hódítás problémája. Háború előtti legkiválóbb politikusaink is azon az állásponton voltak, hogy mi nem akarjuk a nemzetiségeket beolvasztani. Azonban ez politikai és nem természettudományi álláspont, amely nem számolt azzal, hogy zárt földrajzi egységeken élő fajták, nemzetek közt a fegyvertelen hódítás, a beolvasztás, állandó folyamat épen azért, mert a nacionalizmus aktív és motorikus erő. Az a nemzet, amely ily területen beolvasztani nem tud vagy nem akar, az beolvad. S miután mi nem akartunk beolvasztani, a körösvölgyi magyarság jóformán a szemeink előtt teljesen eloláhosodott. Ha visszamegyünk, ilyen eshetőségeknek meggyöngült fajtánkat nem tehetjük ki többé és ezért nem hiányozhat a neonacionalizmus problémái közül a nemzetiségi kérdés sem.

Nehéz végül elzárkózni az elől a kérdés elől, hogy egyáltalában van-e ma nálunk nacionalizmus? Lehet-e azt a nemzetet nacionalistának tartani, amelyik — hogy csak a legszembeötlőbbeket említsem — oly kevésre becsüli, oly kevésbé védi hagyományait, mint a mai magyarság, oly könnyen el tudja felejtetni, hogy kik voltak szerencsétlenségének okozói; amelyik eltűri, hogy nyelvét idegen faji lélekből származó formákkal tegyék tönkre, hogy majdnem egész szépirodalma nemcsak a magyar lélekkel teljesen ellentétes gondolatvilágot ábrázoljon, hanem minden cselekményében, beállításában a magyar nemzet tendenciózus gyalázásában merüljön ki; amelyik megtűri a legérték-telenebb idegen bevándorlást az alatt, amíg értékes nemzeti elemei kivándorolni kénytelenek és ahol senki sem ütközik meg pl. azon, ha megtámadnak egy minisztert azért, mert nemzeti műkincseinknek az országból való kicsempészését kívánja meggátolni?

Nem tudom, új nacionalizmusra vagy inkább újra nacionalizmusra kell-e tanítani a mai magyarokat?

Riloók Zsigmond.

Herczeg Ferenc két kis regénye. (A Lánszky-motor, A milói Vénusz karja.) Nem egyszer azt vetették szemére Herczeg Ferencnek, hogy tulságos tárgyilagossággal beszél el, mintha nemcsak lírailag, de erkölcsileg is közömbösen nézné regényhősei világát. Szóbanforgó két kis regénye ezzel szemben határozottan érezteti az író állásfoglalását csaknem az irányzatosságig. Maga a két történet úgy van kitalálva, hogy felelet legyen valamely kérdésre, megoldása legyen valamely problémának: felelet, megoldás az író javallása szerint. Bizonyos pesti frivol hölgyvilág, melyet

az író a maga diszkrét, de annál maróbb szatirájával, szinte egy fölényes bosszú kedvtelésével s a veséig ható hideg éleslátással állít elének változatos képviselőiben: már-már elsodor, már-már örvénybe kavarint egy-egy jobb sorsra érdemes nőt, naiv, de tisztességesnek indult feleséget; már-már előnt iszapjával egy-egy normális, józan, becsületes házastársi viszonyt, amikor egyszerre csak... közbelép az író s megmutatja, mi a teendő ilyenkor, ki és hogyan ránthatja vissza az esendő nőt, hol és mi a mentés, mi a váltás ára, mi a kötelesség. Mintha megelégette

volna az élet sajnos tapasztalatait, az ily frivol, csak élni, szórakozni tudó, egy komoly gondolatra nem képes, vagyos ledérség ragályát s áldozatainak gyámoltalan vakságát; mintha meg akarná hazudtolni, amit egyik alakja mond, hogy t. i. «a költészet, a művészet és a sajtó egyebet sem tesz, mint vonzó és érdekes világításba helyezi azt, amit te házasságtörésnek nevezsz»: Közbelép maga s egy erélyes *sic volo, sic jubeo*-val oly fordulatot ad a történetnek, hogy végre egyszer a becsületes ember is örülhessen rajta.

Mi hát a megoldás?

Az egyik esetben a férj, a csaknem mogorvaságig férfias és következetes Lánszky, teremt rendet: «szarván fogja az ördögöt»; szántszándékkal anyagi romlásba zuhan, szegénységbe rántja családját magával; feláldozza legszebb ábrándjait, élete legideálisabb vágyát, célját, — mindegy, de megmenti feleségét s önmagát is a lelki haláltól s az ostoba tragikumtól. A szegénység, mely a nőt abból a léha világból legott kizárja, megteszi a magáét s végül is a fölemelkedés forrásává válik.

A másik esetben a nő, Várday Gyuláné, áll a talpára, — azaz, hogy esik térdre elébb, vezekel, alázkodik meg, zárja ki magát a világból, egy menházba szegődve el ápolónak, tanulva türelmet, lemondást, önfegyelmet, akaratot, józanságot s ezen az áron végül egykori nyugalmát és boldogságát is visszazerezve.

Azt mondtam, úgy van «kitalálva» a két történet. Helyesebben: csak a megoldás van úgy kitalálva. Maga a két történet összetétele, alakjai, milieu-i az élet tervszerűtlen, tendenciátlan valóságával hatnak reánk. Jeles emberismerő, éles eszű és szemű megfigyelő, precíz és szuggesztív jellemrajzoló művész munkája ez a két regény is. Meg sem tudnám mondani hamarjában, hány egyéni, eleven változatban láttam két kis regényében a pénzés frivolság mindkét nembeli típusát s az élet hétköznapi, átlagos típusaiból mint láttam egyre megnyerőbben vagy ellenszenvesebben kikelni egyszeri, senki máséhoz nem hasonlító jellemeket különösen a *A milói Vénusz karjában*. Csetkó papi, aki a beszámíthatatlanság- meg felesége, Klára asszony, aki a méltóság és önfeláldozó hűség álcája alatt rejtegeti igazi mivoltát; Várday Gyula, aki némi parlagias, hanyag és önző látszat ellenére kitűnő emberértő és igazi jó fiú; de apró-cseprő alakok is, mint a men-

helybéli vén utálatos, Blowitz vagy a *Lánszky-motor* ifj. Brenner Vilmosa: megannyi külön élet s elcsesett viláosság, ... bár korántsem oly elfogulatlan, ú. n. tárgyilagos vagy «szenvtelen» ábrázolat, mint amelyet Herczegnek szokás tulajdonítani.

Ki nem vette u. i. észre, hogy Herczegnél az a közönyösnek tetsző, feltűnést nem kereső közlés, az a nyomatéktalan megállapítás, az az indulat, páthosz, sőt kedély nélküli elbeszélő modor, az a fotografiai alanyiatlanság nem holmi passzív tükör, mely tehetetlenül kiszolgál minden belenzőt, hanem egyéni mérték, mely mindent a maga nyugodt változatlanságához viszonyít nagyságot és kicsinyiséget, épet és torzat, egyenest és félszeget, dagályt és ürességet, közönségest és kirívót, simplexet és bonyolultat, szépet és rútat, jót és rosszat, hegyet és völgyet: az élet egész nyugtalan sokszerűségét, emberi topográfiáját, — tisztán az által, hogy melléje áll. Nem lelkesedik, nem magasztal, nem kicsinyel, nem gúnyol, nem sír, nem nevet ki s mégis mindez érzelmeket és ítéleteket fölkelti bennünk, csupán azon különbség érzékeltetése által, mely állandó modorra (stílusa) és alkalmi tárgya között önként kiütözközik. Amit más író maga mond meg, értelem és kedély ítéleteit, itt az olvasó végzi el látszólag oly szabadon, mint kint az életben, valójában az író egyéniségének a mértékével.

S e mérték maga sem teljesen érzéketlen és merev. Ad egy-egy röpke jelt, kezdő irányítást. Nem is kell hangos szónoklat ahhoz, hogy felmagasztosuljak; nem kell hahota ahhoz, hogy példájára megmosolyogjak valakit; nem csúfolódás, hogy észrevegyem a félszegeget. Elég egy szokatlan gondolattársítás, egy szó, egy semmiség, mint a vízszintezőben a vízbeszorult levegőnek egy oldalt rezzenése ahhoz, hogy ferdeséget tolmácsoljon s rám ragassza a szatira hajlamát, a többit aztán magam is elvégzem. Ezt a szabadságot szereti s élvezi öntudatlanul Herczeg olvasója; mert nemcsak azt szeretjük (amint az esztétika tanítja), hogyha képzeletünket nem köti röghöz az író, hanem azt is, hogyha «magunktól» enged ítélkeznünk. Nem is gondolunk rá, hogy ennek egyik elemi feltétele az, hogy ő maga legalább is a különöc ítélkezéstől tartózkodjék.

Sokan pedig az ítélet ez úgy vélt szabadságából arra következtetnek (nagy elbiztokban), hogy az író közönyös.

Ezt azonban e két regény, mint előre bocsátottam, kerekben megcáfolja, hiszen még a maga nevében is mond ezúttal Herczeg egy-egy ítéletet, pl. hogy «Wilde Oszkárnak tökéletesen igaza volt, hogy Salomé a híres tánc után mindjárt agyonverette»; — meg máskor is, a háború óta különösen megerősödött erotikumról. Közönyösnek tehát nem mondható most már. Ha pedig valaki a már sablonossá vált *elegancia* szóval próbálná meghatározni stílusát, arra maga Herczeg megfelel, mikor Várday Gyulát egyebek közt ekként jellemzi: «Minden mozdulata a megfőkezett erő benyomását tette, ami, úgy látszik, a férj-elegancia netovábbja».

Ez a megfőkezett erő énged némi látszatszabadságot, de szab is irányt Herczeg modorában az olvasó egész állásfoglalásának, értelme s kedélye ítéleteinek.

Egyébként igen érdekes, magával ró-pító olvasmány s a Herczeg-féle szatirának is jellegzetes képviselői közé tartozik mindkét regény, bár egyik sem lép fel holmi nagyigényűség hókusz-pókuszaival. Vannak, akik valahányszor új regényt írnak, mindannyiszor «életük főművét» vélik megírni s ahhoz képest ajzzák fel hűrjaikat. Herczeg nem ismeri a nagy invocatiókat, nem a nagyharang-regényt, nem főművekkel dobálódzik, hanem élete művét gyarapítja s ma is oly szívesen olvassa mindenki, akár ezelőtt hűsz-harminc esztendővel. Az önuralom művésze ő ma is, de egyre jobban kitanulta, mint lehet a modor előkelő higgadságába az indulat villanyos áramából is többet-többel beletölteni. Szép, könnyű stílusa ezúttal szinte serceg az irónikus telítettségtől.

Nagyhegyi Kálmán.

Szép Budapest. Budapest minden igazi jó barátja örömmel és gyönyörűséggel olvashatja és tanulmányozhatja azt az érdekes könyvet, melyet Jeszenszky Sándor «*Szép Budapest*» címmel írott valamennyiünk büszkeségéről, a magyar fővárosról. A szerző joggal ajánlja művét a székesfőváros minden lakosának, mert csakugyan alig akadhat budapesti ember, akit ez a könyv ne érdekelne.

Jeszenszky könyve érdekli azokat, akik gondtalanul gyönyörködnek ennek a csodás fekvésű városnak páratlan szépségeiben, érdekli azokat, akik kíváncsiak arra, milyen magból nőtt ez a pompázó magyar fa, érdekli azokat, akiknek szívében fekszik fővárosunk jö-

vője, de talán legjobban kell hogy érdekelje azokat, akik azt szeretnék, hogy szép Budapest egyszersmind elégedett, boldog Budapest is legyen. Jeszenszky Sándor ugyanis nem éri meg azzal, hogy nagy kultúrájú kalauzként reámutogasson a dunaparti metropolis méltán megbámult szépségeire, nem akar csupán fölényes kritikát gyakorolni akkor, amikor megmutatja a hibákat is, hanem fáradságot nem kimélve nekilát, hogy ennek a nagy emberbolynak minden égető problémáját fölfejtgesse és bajainak orvoslására segítségül hívja a város minden barátját és polgárát.

Jeszenszky Sándor megtehetette volna, hogy mint annyian, oda áll valami nevezetes kilátó pontra és onnan dicsőhimnuszt zeng erről a csodás városról, ódákat költ szépségeiről és lendületes, színes mondatokkal behízelgi magát Budapest lelkes barátainak kedvébe. A szerző azonban többet akart és sokkal többet is tett ennél. Finom érzékkel szedte könyvének gyűjtölcenségébe Budapest minden nevezetes szépségét, megmagyarázta azokat, elmondta azt is, mint lehetett volna és lehetne még most is szebbé tenni ezt a mi féltett kincsünket, Budapestet: de azután leszállott a Gellérthegy kilátójáról, mely oly csábítóan kendőzi el Budapest hibáit, lesietett a városba, bejárta szinte minden utcáját, bement a sok, sok szürke budapesti házba és azoknak sötét, szűk szobáiból kihajolva is alaposan megnézte, tanulmányozta a mi Budapestünket.

Budapest problémáiról csak az írhat komoly könyvet, aki így jár el, mint Jeszenszky Sándor. A mi szemünkben épen az a legnagyobb értéke munkájának, hogy érezzük benne a lelkes elgondolkozást, hogy jóformán minden lapjának olvasásakor éreznünk kell, hogy a szerző egyformán szívében viseli Budapest minden rétegének a sorsát. Nemcsak apaloták, sugárutak, körutak, parkok és kilátók megvesztegető szépségeivel törődik, hanem azt szeretné, hogy jó és egészséges házakat építsenek ennek a városnak minden kis utcájában, hogy a város minden lakosának kijusson a fényből, melegből, tiszta, üde levegőből, hogy a jövő Budapest-jének ne csak művészi útvonalakat, ragyogó palotákat tervezzenek, hanem hogy napról-napra rakosgassák lefelé azokat a pilléreket, amelyekre az új, elégedett, boldog és gazdag Budapestet kell a jövő nemzedéknek megépíteni.

Jeszenszky Sándor gazdaságos el-

külön kötetbe szedné azokat az eseteket és emlékeket, amelyek tárgyuknál fogva nem alkalmasak arra, hogy az ifjúság kezébe kerüljenek. Ezzel az új elrendezéssel csak növelheti komoly olvasói táborát, amit őszintén óhajtanánk, mert könyvei alkalmasak rá, hogy megszeretessék a mai közönyös magyarral a magyar multat s a magyar multon keresztül, a magyar jelent is. Hadd olvashassa egyes köteteit minden ifjú ember is, akikre ugyanazok a zivatáros napok várnak, amilyeneket őseink, sőt mi is átélünk s amelyeknek borúját lelkében viseli minden magyar ember.

Cs. B.

Sz. D. Szazónov: Végzetes évek.

Fordította **Gellért Hugó.** (Genius 1928.) Szazónov, a világháború orosz külügyminisztere, tulajdonképpen miniszteriségének történetét írja meg ebben a könyvben. Mivel pedig ennek az időnek (1909—1917) legnagyobb eseménye a világháború, a könyv középpontjába is az kerül. Ez a nagy esemény osztja fel a könyvet is három természetes részre, amelyek a háború előtti eseményeket, a háború kitörését és az orosz diplomácia mesterkedését a zsákmány biztosítására (a tengerszorosok kérdése) és végül az új helyzet mellett (Csehszlovákia) vagy ellen (Lengyelország, Besszarábia) való állásfoglalást ismertetik.

Szazónov hallgatagon két célt tűzött ki könyve elé. Elsősorban a háborúért való felelősséget igyekszik áthárítani a központi hatalmakra, különösen az Osztrák-Magyar Monarchiára. A másik célja saját külpolitikájának igazolása. A háborúért való felelősség végnélküli vitájára jellemző Szazónov állásfoglalása, aki Bécs harciasságában látja a háború főokát. Szerinte Berlin csak annyiban hibás, hogy nem mérsékelte a Monarchia falánk balkáni terveit. «Ki a hibás?» kérdésében tehát nemcsak a volt ellenfelek nem tudnak megegyezni, akik természetesen nagy szorgalommal kenik egymásra a háború ódiomát, hanem még az egypárton

levők is ellentmondanak egymásnak. Az angolok és franciák Németország imperializmusában látják a háború kútfejét, Szazónov meg az Osztrák-Magyar Monarchiában.

Aki Szazónov könyvéből őszinte vallomásokot, vagy Oroszország bukásának megokolását várja, csalódik. Szazónov művelt diplomata, de csak diplomata; egyáltalában nem történetíró, vagy gazdag lelkivilágú ember. Ebből a könyvből sem Oroszországot, sem Szazónovot nem ismeri meg az olvasó, csak a háború előtti nemzetközi diplomata észjárását. Könyvét diplomáciai tárgyalások töltik meg. Az orosz belpolitika is csak akkor vonja magára figyelmét, amikor a veszedelem már a küszöbön áll. 1916 és 1917 kormányválságairól és udvari intrikáiról beszél itt, amelyeknek tevékeny részese. Az orosz népet úgylátszik nem is ismeri. Csak az udvar és a дума tényezők az ő szemében. Szűk látókörére, merev szempontjára jellemző, hogy a bolsevizmus kitörésének okát hajlandó csak Stürmer kinevezésében látni. Ugyanígy nem ismeri Szazónov a német, francia vagy angol népet sem, csak a német, francia és angol diplomatákat.

Látókörét azonban nemcsak mestersege szűkíti meg, hanem elfogultsága is. Orosz politikai ellenfeleit is csak a legritkább esetben ismeri el (Scseglovitov), a központi hatalmak diplomatáit pedig sohasem. Minden ellenfele «tehetégtelen», vagy «léha» (Goremykin). Ilyen merev elfogultság mellett, a szerző ilyen nagyfokú önzése mellett, nehéz érdekes könyvet írni, ha a szerzőnek az egyénisége sem érdekes. Szazónov uniformisáról pedig a hosszas gyakorlat lekoptatta az egyéni színeket. Érzelmek nincsenek és diplomáciai jegyzékekben meg tárgyalásokban gondolkodik. Ha könyve mégis érdekes, azt annak köszönheti, hogy ezeket az eseményeket nem tudja egy beavatott sem úgy leírni, hogy unalmasak legyenek. Szazónov pedig beavatott volt.

Fábián István.